

POSTANOWIENIE

15 listopada 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Kamil Zaradkiewicz

na posiedzeniu niejawnym 15 listopada 2024 r. w Warszawie
w sprawie z powództwa K. Ł. i M. Ł.
przeciwko Bank S.A. w W.
o ustalenie i zapłatę,
na skutek skargi kasacyjnej Bank S.A. w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie
z 12 października 2023 r., I ACa 759/23,

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2) zasądza od Bank S.A. w W. na rzecz K. Ł. i M. Ł. kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia pozwanej do dnia zapłaty.**

[M. O.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 12 października 2023 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie w sprawie z powództwa K. Ł. i M. Ł. przeciwko Bank S.A. w W. o ustalenie i zapłatę, na skutek apelacji obu stron od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie z 20 lutego 2023 r., I C 720/22, z apelacji powodów zmienił częściowo wyrok Sądu I instancji w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powodów kwotę 149 700,65 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi w sposób szczegółowo wskazany w sentencji

wyroku oraz podwyższył zasądzone od pozwanej na rzecz powodów koszty procesu do kwoty 4968 zł (pkt I), oddalił apelację powodów w pozostałej części (pkt II), oddalił apelację pozwanego (pkt III) oraz zasądził od pozwanej na rzecz powodów kwotę 9100 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie za okres od dnia uprawomocnienia się orzeczenia w przedmiocie tych kosztów do dnia zapłaty (pkt IV).

Pozwana wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu II instancji, zaskarżając ten wyrok w części, tj. w zakresie punktów I, III i IV oraz wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonym zakresie i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa w całości; ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji.

Uzasadniając wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała, że w sprawie występuje:

- istotne zagadnienie prawne polegające na konieczności ustalenia, czy sąd orzekający zawsze związany jest wolą konsumenta, który wnosi o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy i znane mu są konsekwencje wynikające ze stwierdzenia nieważności umowy. W szczególności czy wola konsumenta wiąże sąd i przeważa nad koniecznością rozważenia przez sąd potencjalnych konsekwencji wynikających z nieważności i czy przeważa nad koniecznością zbadania przez sąd możliwości utrzymania umowy w mocy przy zastosowaniu przepisu dyspozytywnego lub poprzez eliminację klauzuli abuzywnej?;
- istotne zagadnienie prawne polegające na konieczności ustalenia czy brak możliwości oszacowania kwoty, którą strona umowy kredytu będzie świadczyć w przyszłości, stanowi *per se* o niejednoznaczności tego postanowienia umownego, a w konsekwencji, czy postanowienie takie powinno podlegać badaniu pod kątem abuzywności,
- potrzeba wykładni przepisów budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, tj. art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zakresie, w jakim

odnoszą się one do skutków uznania postanowień umownych za abuzywne i możliwości zastąpienia takich postanowień przepisami dyspozytywnymi.

Powodowie złożyli odpowiedź na skargę kasacyjną, w której wniesli o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego oraz opłat skarbowych od udzielonych pełnomocnictw.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna wniesiona przez pozwaną nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania koncentruje się wokół problematyki skutków uznania za abuzywne postanowień umowy kredytu indeksowanego kursem waluty obcej dotyczących zasad ustalania tego kursu na potrzeby wykonania umowy.

Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego za abuzywne należy uznać postanowienia przyznające bankowi uprawnienie do jednostronnego ustalania tego kursu (zob. wyroki SN: z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 674/22; z 24 maja 2024 r., II CSKP 1560/22).

Tymczasem, źródłem abuzywności tego rodzaju postanowień jest również, a może przede wszystkim, nierównomierne rozłożenie pomiędzy stronami umowy ryzyka ekonomicznego związanego z ewentualną zmianą kursu waluty obcej. Z tego rodzaju nierównomiernym rozłożeniem ryzyka pomiędzy bankiem a konsumentami mamy do czynienia w niniejszym postępowaniu.

Ryzyko instytucji kredytowej (banku) jest bowiem bardzo ograniczone – to, że może ona uzyskać mniejszy zysk niż ustalony według kursu obowiązującego w dniu zawarcia umowy, jest w znacznej mierze przewidywalne i tylko nadzwyczajne sytuacje związane ze stanem gospodarki (kryzysy walutowe, krach giełdowy, wojna itp.) mogą doprowadzić do nadzwyczajnej zmiany na jego niekorzyść. Natomiast ryzyko konsumenta jest zasadniczo nieograniczone a wpływ na stopień tego ryzyka

mają nie tylko zdarzenia o charakterze nadzwyczajnym, ale również zdarzenia o bardziej przewidywalnym charakterze. Sytuacja konsumenta zależy każdorazowo od wahań „w górę” kursu waluty indeksacji, przy czym umowa kredytu zawarta przez strony nie przewiduje żadnej górnej granicy tego kursu, po której osiągnięciu dalszy jego wzrost nie wpływa już na wysokość świadczeń spełnianych przez konsumenta na rzecz banku. Poprzez wyznaczenie takiej granicy strony umowy dzieliłyby między siebie ryzyko związane ze wzrostem kursu waluty indeksacji. Jest to tym istotniejsze, że umowa kredytu generuje długoterminowy stosunek prawny, w związku z czym znaczny wzrost kursu waluty obcej względem kursu z dnia zawarcia umowy kredytu powoduje, że zostają zaburzone proporcje pomiędzy łączną wysokością rat kapitałowo-odsetkowych spłaconych przez konsumenta a wysokością udostępnionego mu kapitału.

W ten sposób dochodzi do nierównomierności ryzyka, które z uwagi na przewidziany w umowie kredytu mechanizm dla przedsiębiorcy jest istotnie ograniczone, zaś dla konsumenta nieograniczone. Innymi słowy, każdy kurs „w górę” według istniejącego w umowie mechanizmu, a zatem zmiana niekorzystna ekonomicznie dla słabszej strony umowy, jest dla konsumenta wiążący (*ad infinitum*) bez względu na jego wysokość czy okoliczności zmiany i to w nieograniczonym zakresie, na co konsument w żadnym razie nie ma wpływu. Natomiast analogicznego ryzyka *ad infinitum* bank na siebie wobec konsumenta nie przyjmuje. Taka sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie i to właśnie przesądza o abuzywnym charakterze zawartych w umowie postanowień dotyczących indeksacji (zob. wyrok SN z 16 maja 2024 r., II CSKP 1305/22).

Ponadto, w orzecznictwie TSUE przyjmuje się, że celem dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29) jest ochrona konsumenta i przywrócenie równowagi pomiędzy stronami poprzez wyłączenie zastosowania warunków uznanych za nieuczciwe przy jednoczesnym zachowaniu, co do zasady, ważności pozostałych warunków umowy (wyroki TSUE: z 23 listopada 2023 r., C-321/22, ECLI:EU:C:2023:911, pkt 91; z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, ECLI:EU:C:2021:341, pkt 72 i przywołane tam orzecznictwo). Chodzi przy tym o zastąpienie formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionej w umowie,

równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron (wyrok TSUE z 15 marca 2012 r., C-453/10, ECLI:EU:C:2012:144, pkt 28 i przywołane tam orzecznictwo).

Zastąpienie wyeliminowanych z umowy postanowień abuzywnych dotyczących zasad ustalania kursu waluty obcej innym sposobem ustalania tego kursu, np. kursem średnim Narodowego Banku Polskiego, co jest postulowane w wielu skargach kasacyjnych wnoszonych przez banki, w tym w skardze wniesionej w niniejszej sprawie, nie doprowadziłoby do wprowadzenia rzeczywistej równowagi pomiędzy bankiem a konsumentem, ponieważ konsument dalej ponosiłby nieograniczone ryzyko związane ze wzrostem kursu waluty obcej. W umowie kredytu w dalszym ciągu nie byłoby bowiem postanowienia limitującego ryzyko ekonomiczne po stronie konsumenta. Zmieniłby się bowiem wyłącznie sposób ustalania kursu waluty obcej, co jest niewystarczające do uznania, że pozycja banku i konsumenta stała się równorzędna.

Odnosząc się w dalszej kolejności do pozostałych kwestii podniesionych przez skarżącą w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, należy podkreślić, że kwestie te były już przedmiotem wielu wypowiedzi Sądu Najwyższego. Istotne znaczenie ma w tym kontekście w szczególności uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, która z chwilą jej podjęcia uzyskała moc zasady prawnej stosownie do treści art. 87 § 1 zd. 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 622), i jako taka wiąże inne składy Sądu Najwyższego.

Zgodnie z przedmiotową uchwałą:

1. w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów.

2. w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.
3. jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron.
4. jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bieg przedawnienia roszczenia banku o zwrot kwot wypłaconych z tytułu kredytu rozpoczyna się co do zasady od dnia następującego po dniu, w którym kredytobiorca zakwestionował względem banku związanie postanowieniami umowy.
5. jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, nie ma podstawy prawnej do żądania przez którąkolwiek ze stron odsetek lub innego wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych w okresie od spełnienia nienależnego świadczenia do chwili popadnięcia w opóźnienie co do zwrotu tego świadczenia.

Odpowiedzi sformułowane w punktach pierwszym i drugim uchwały determinują ocenę wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania w szczególności w zakresie, w jakim pozwana powołuje się na wątpliwości i rozbieżności, jakie mają występować w orzecznictwie sądów na tle wykładni art. 385¹ § 1 i 2 k.c.

Odnosząc się natomiast do zagadnień prawnych sformułowanych przez pozwaną, Sąd Najwyższy wskazuje, że:

- co do kwestii znaczenia woli konsumenta, który wnosi o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego Sąd Najwyższy wypowiedział się m.in. w wyroku z 18 maja 2022 r., II CSKP 1316/22. Zagadnienie to było również przedmiotem wypowiedzi TSUE m.in. w wyroku z 3 października 2019 r., C-260/18 (pkt 56);

- co do kwestii związanej z brakiem możliwości oszacowania kwoty, którą strona umowy kredytu będzie świadczyć w przyszłości, Sąd Najwyższy już wielokrotnie się wypowiadał, wskazując na niedozwolony charakter postanowień, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, pozostawiając mu pole do arbitralnego działania i w konsekwencji prowadząc do niemożności oszacowania kwoty, którą konsument będzie musiał spłacić na rzecz banku (wyroki SN: z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 19 września 2018 r., I CNP 39/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7- 8, poz. 64; z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18).

Z przytoczonych względów należało odmówić przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ § 2 k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1, art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. w zw. z § 2 pkt 7 i § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1935).

[M. O.]

[a.ł.]